

Døves Sygekasse plus det løse

Min motivation for at skrive om Døves Sygekasse

Min far, Eigil Bergmann, var kredsformand for Døves Sygekasse fra omkring 1950 og frem til 1962. Han havde fast kontortid hjemme hos os. Døve kom og betalte kontingent. Posten kom næsten hver dag med regninger, og min far sørgede for, at regningerne blev betalt med giro et par gange om ugen. Han var i løbende kontakt med hovedkontoret i København. Fik han honorar for sit arbejde med det store ansvar, der fulgte med? Eller var det frivilligt arbejde? Jeg blev nysgerrig og kiggede i døves historiebøger. Til min store overraskelse står der meget lidt om Døves Sygekasse, så jeg gik i gang med mit lille projekt.

Hvordan startede det hele?

Sygesikring eller sygekasser i København har en historie langt tilbage. Fra middelalderen og frem til midten af 1800-tallet var det især lavene (håndværkerforeningerne), der stod for hjælp under sygdom. Lavsvæsenet blev imidlertid ophævet med næringsloven af 29. december 1857, og det betød, at de tvungne bidrag til syge- og fattighjælp i lavenes regi også faldt bort.
(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

Indenrigsministeriet opfordrede i stedet til, at man dannede såkaldte fagkasser, dvs. fagligt afgrænsede sygekasser (cirkulære af 24. januar 1862). I København blev den første fagforeningssygekasse stiftet i 1872, men der opstod også adskillige sygekasser i tilknytning til forskellige arbejdspladser. En sygekasse blev defineret som "en forening af personer, der gennem medlemsbidrag sikrede hinanden hjælp i tilfælde af sygdom."
(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

På Døveforeningen af 1866's generalforsamling den 25. februar 1877 blev der vedtaget større vedtægtsændringer.

Ifølge § 1 havde foreningen et hovedformål og et biformål.

- Hovedformålet var *at understøtte døvstumme Medlemmer, der er komne i en trængende og ulykkelig Stilling.*
- Biformålet var *at skaffe Arbejde til dem af Foreningens døvstumme Medlemmer, der er uden Beskæftigelse, og at virke oplysende og oplivende ved nyttig Underholdning.*

Baggrunden for vedtægtsændringen var

- At grundkapitalen var vokset til 4000 kr.

- At medlemmerne ønskede, at fremtidens understøttelse skulle tilfalde dem som en ret og ikke som en gave

Foreningens midler fordeltes i 3 kasser

- Hjælpekasse
- Sygekasse
- Begravelseskasse

Med de nye vedtægter blev Døves Syge- og begravelseskasse således oprettet den 25. februar 1877. Døveforeningen levede nu op til hovedformålet og fungerede primært som en understøttelsesforening. Døveforeningen trådte mere i karakter med større ansvar og flere udfordringer, og som noget nyt fik døveforeningen hørende "allierede", som bistod med informationer udadtil og forhandlinger med myndigheder. Derfor valgte man ifølge vedtægterne en hørende formand og en døv viceformand. Forstander Georg Jørgensen, Fredericia var døveforeningens første hørende formand, og Ole Jørgensen, som var formand fra 1866 til 1877, blev viceformand. Ordningen med hørende formand fortsatte frem til 1952.

I 1895 blev der oprettet en sygekassefilial i Odense. Året efter fik Aalborg en filial. Det var starten på omdannelsen af Døveforeningen af 1866 fra at være en københavnsk forening til at være en egentlig landsforening med filialer i hele landet. Dog skete der i 1911 en formel ændring i organiseringen, hvilket medførte, at der blev oprettet kredse i stedet for filialer. I mange år var antallet af kredsene ca. 10. Døves Sygekasse havde deres kontor i døvehusene i Herning, Aarhus, Fredericia, Odense og København. De øvrige kredse havde kontor i kredsformændenes private hjem.

Småblade for døvstumme, 1903 skriver: *"Foreningen optager i sin Syge- og Begravelseskasse enhver mandlig og kvindelig døvstum, der ikke er over 40 år gammel og ifølge medbragt Lægeattest ikke lider af nogen uhelbredelig Sygdom; Indskrivningspengene er 1 Kr., hvori er indbefattet Betaling for Foreningens Love samt for en Afregningsbog. Ugebidraget er (...) 27 Øre for mandlige, 18 Øre for ugifte kvindelige og 14 Øre for gifte kvindelige Medlemmer."*

I årene 1896 -1898 blev kampagnen om at få bygget et alderdomshjem med samlingsal for medlemmerne intensiveret og endte med et positivt resultat. Alderdomshjemmet i Brohusgade 17 blev indviet den 29. oktober 1898, og Døves Sygekasse åbnede sit første egentlige hovedkontor der.

Inspireret af successen med ejendommen i Brohusgade 17, iværksatte bestyrelsen arbejdet på at få bygget egen kirke for døve. Det lykkedes også, og Døves Kirke på Ågade blev indviet 18. december 1904.

Statsanerkendte sygekasser

Den første danske sygekasselov trådte i kraft d. 1. januar 1893 (lov nr. 85 af 12. april 1892). I medfør af loven gav staten tilskud til statsanerkendte sygekasser, som så sørgede for fri lægehjælp, sygehusbehandling og dagpenge til de medlemmer, hvis indtægt lå under en bestemt grænse. En særlig sygekasseinspektør førte kontrol med kasserne.

(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

I 1903 lykkedes det for formanden Fritz Bech (forstander på A-skolen i Fredericia) gennem forhandlinger med Sygekasseinspektør at sikre Døves Sygekasses københavnske medlemmer samme vilkår som (hørende) medlemmer af de statsanerkendte sygekasser med hensyn til ophold på kommunens hospitaler

Da der var større og større underskud i sygekassen pga. store udgifter til læger og medicin, tænkte man, at den bedste løsning ville være, at Døves Sygekasse med statsanerkendelse kunne få tilskud fra Staten. Omkring 1908 tog man derfor hul på at arbejde for at få Døves Sygekasse statsanerkendt. Men det viste sig at være meget vanskeligt at opnå statsanerkendelse. Ifølge den gældende ordning skulle en sygekasse have et bestemt lokalt afgrænset område, men Døves Sygekasse omfattede jo hele Danmark. I 1910 kontaktede formanden (inspektør ved Døveskolen på Kastelsvej H.J. Ketting) og viceformanden (Carl Becker) igen Sygekasseinspektoratet for at forhøre, om det var muligt at få statshjælp uden at være statsanerkendt. Svaret var et klart nej. Dog blev problemet kort efter løst takket være striden med Aalborgfilialen, som blev delvist opløst. Der blev så i stedet oprettet 3 nye kredse, en i Aalborg, en i Randers og en i Aarhus.

Sygekasseinspektøren mente, at dette system med kredse i stedet for filialer blev gennemført for hele landet, ville den værste forhindring være fjernet. Så man lagde alle kræfter i for at opnå den statsanerkendelse, som man længe havde ventet på. Et udvalg blev nedsat til at udarbejde nye vedtægter, som statsanerkendelsen ville kræve, og der blev indkaldt til ekstraordinær generalforsamling. 120 medlemmer var mødt op til en heftig diskussion, fordi man også skulle drøfte betydelig kontingentforhøjelse, som krævet af Sygekasseinspektoratet. Resultatet blev, at 80 stemte for, 17 imod, og 3 stemmesedler var blanke. **Den 1. januar 1911 blev Døves Sygekasse således statsanerkendt.**

Medlemskampagne

I 1918 kørte Døveforeningen af 1866 en større kampagne for at få flere medlemmer. Der blev udgivet et lille 10-siders hæfte "Vejledning ved Optagelse i Døvstummeforeningen af 1866 med dens statsanerkendte Syge- og Begravelseskasse", og på de 2 første sider kan man læse:

Hvorfor staa udenfor?

Enhver døvstum burde stille sig dette Spørgsmål:

Er det nødvendigt at melde sig ind i Døvestummeforeningen?

- *Kan du være bekendt at staa udenfor?*
- *Hertil er svaret saa ligetil.*

Du er døvstum og har gaaet paa Døvstummeskole, og nu er Du voksen. Det er ikke værd at melde sig ind i de hørendes Foreninger, thi det kan Du ikke træffe dine Kammerater fra Skolen eller lad os sige dine Lidelsesfæller. Der vil Du ikke finde Forstaaelse, men kun medlidende Skuldertræk.

Vil Du lade Dig byde dette fremfor at blive betragtet som Samfundsmenneske?

"Lige Børn leger bedst", siger et gammelt Ordsprog. Altså er din plads i dine Lidelsesfællers Rækker. Der vil dine Interesser blive varetaget efter dit Tarv. Du vil maaske spørge, hvad det er for Interesser, som skal varetages.

Hertil vil vi svare følgende:

*Hovedparten af alle døvstumme tilhører den uformuende Del af Befolkningen; derfor er det i enhver saadan døvstums Interesse at sikre sig mod Livets Genvordigheder, og dette gøres bedst ved at indmelde sig i Døvstummeforeningen af 1866 med dens **Syge- og begravelseskasse**, som er **Statsanerkendt**.*

(...)

*De forskellige Kassers Kontingenter indenfor Døvstummeforeningen er sat saa lavt som muligt, saa at ingen af de hørendes Foreninger danner noget Sidestykke, men snarere maa udtrykke deres Forundring over, at vi kan holde den gaaende med **så lave Kontingenter**.*

Man vil vel nu spørge, om dette da virkelig er Tilfældet.

Hertil kan vi henvise til, at vi gennem Aarene af Velyndere og tænksomme Venner har modtaget pekuniær Støtte i Form af direkte Pengegaver saavel som ved tilstaaede Legaters Renter.

*Endvidere kan vi henvise til, at Foreningen ejer et **Alderdomshjem**, der er beliggende i Brohusgade 17 København N, hvor gamle døvstumme Ægtepar (vel at mærke mangeaarige Medlemmer af Foreningen) bor aldeles frit. Foreløbig er der uddelt **5 friboliger**.*

*Syge- og begravelseskassen yder den samme hjælp som de hørendes statsanerkendte Syge- og Begravelseskasser og **de samme fordele**, men **husk frem***

for alt: for billigere Kontingenter. Vor Hjælpekasse er den **billigste livsforsikring**, som eksisterer. For kun 25 Øre om Måned kan man sikre sig en livsvarig aarlig Pension og dertil Udsigt til en Friholig paa sine gamle Dage.

I medfør af en ny lov fra 1915 (lov nr. 144 af 10. maj 1915) fastlagde man nærmere regler for den såkaldte sygekassegrænse, dvs. de indtægts- og formueforhold, der var betingelsen for at kunne modtage hjælp fra sygekassen (bl.a. for at undgå misbrug af sygekasserne). Med loven i 1915 fik kvinder, som var medlem af en sygekasse, i øvrigt også ret til 10 dages dagpenge under barsel.

(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

Døves Sygekasse fulgte ovennævnte regler, ligesom døve kvinder også kunne få dagpenge under barsel.

Den store danske socialreform i 1933 (også kendt som Kanslergadeforliget) samlede og forenklede de mange love og regler på det sociale område. Bestemmelser om hjælp til syge, invalide og gamle blev samlet i folkeforsikringsloven (lov nr. 182 af 20. maj 1933). Med loven blev det en pligt for alle over 21 år at være forsikrede i en anerkendt privat sygekasse.

(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

Ovennævnte regler gjaldt også for døve, som kunne vælge at være medlem af Døves Sygekasse eller en anden sygekasse.

Skilsmissen 1938

Til Døveforeningen af 1866's generalforsamling den 24. marts 1935 blev syv regnskaber gennemgået hver for sig med henblik på godkendelse:

- Sygekassens regnskab
- Invalideforsikringens regnskab
- Begravelseskassens regnskab
- Hjælpekassens regnskab
- Understøttelsesfondets regnskab
- Sygehjælpefondets regnskab
- Pensionsfondets regnskab

De mange kasser viste, at Døveforeningen af 1866 havde vokset sig stor og stærk som en understøttende forening, og det er bemærkelsesværdigt, at foreningen formåede at udføre socialt arbejde med kyndig hånd, men nu blæste der nye vinde.

”Maaske kommer der en svær Tid. Som I har hørt, er der Tale om, at Sygekassen skal skilles ud fra ”1866”, som selvstændig Forening. Om det bliver til noget, er endnu ikke afgjort. Der er ogsaa Tale om, at Sygekassen ikke længer skal være Landskasse. Jeg haaber, det kan afværges, men ingen ved det. (..) Men hvad der end sker, saa gælder det nu om Sammenhold. Alle smaa Uoverensstemmelser maa glemmes, al smaalig mistro maa bort, saa vi kan staa stærke, og saa ”1866”, hvad der end sker, kan vedblive at være, hvad den altid har været: Danmarks Døvførelsesforening. (Skrevet af formanden for Døveforeningen af 1866, pastor Johs. Jørgensen, Småblade for døvførelse, oktober 1935)

Som bekendt omfatter de døvførelses Sygekasse hele Landet. Tidligere har der været flere saadanne Landssygekasser, men nu er de døvførelses Sygekasse den eneste statsanerkendte Landssygekasse. (..) Siden vor Sygekasse i 1911 blev statsanerkendt, har Direktoratet for Sygekassevæsenet gentagne Gange overvejet Ændringer af vor Kasses Forhold. (...) De sidst førte Forhandlinger med Direktoratet for Sygekassevæsenet har i Slutningen af Januar ført til det for de døvførelse glædelige Resultat, at vores Sygekasse fortsat maa bevares over hele Landet. (...) vi vil beholde det for mange døvførelse uvurderlige Gode over hele Landet at have vor specielle Sygekasse, der er ensartede Bestemmelser og ledes af de døvførelse selv, saaledes at døvførelse af alle Kategorier har Betingelserne for altid at blive forstaaet og derved ogsaa på lettest Maade kan faa Vejledning i alle Sygekassesager og Forhold, der vedrører Folkeforsikringen. (...) Den ikke uvæsentlige Ændring, som indtræffer, naar Syge- og Begravelseskassen for døvførelse skal ledes og administreres uafhængig af ”1866”, bør, ligesom for Sygekassens vedkommende, medføre, at der søges skabt forøget Tilgang af medlemmer, fordi forøget Medlemstal giver Foreningens Virksomhed bedre Betingelser for at kunne fortsætte sit hidtidige Arbejde og tage nye Opgaver op eller overtage opgaver, som det vil være Foreningens Pligt at paatage sig. (Skrevet af bestyrelsesmedlem Charles Behrendt, Småblade for døvførelse, marts 1937.)

Efter et par års svære og følelsesladede drøftelser i landets døveforeninger og kredse rundt omkring var man klar til at følge Direktoratets krav, og på Døveforeningen af 1866' s generalforsamling den 21. marts 1937 blev en lang række vedtægtsændringer enstemmigt vedtaget. **De nye vedtægter trådte i kraft den 1. januar 1938, og det blev også datoen for Døves Sygekasses adskillelse fra Døveforeningen af 1866.**

Organiseringen af Døves Sygekasse

Efter skilsmissen fra Døveforeningen af 1866 blev Døves Sygekasse et selvstændigt organ med egen generalforsamling, egen bestyrelse og pengekasse. Dog fandt man ud af, at det var fordelagtigt, at visse samme personer sad i begge bestyrelser: døveforeningens bestyrelse og sygekassens bestyrelse. Det tekniske fif gjorde, at Døves Sygekasse bevarede den tætte kontakt med døveforeningerne i hele landet.

Hovedkontoret i Brohusgade 17 havde faste åbningstider:

Hverdage: 10.00 – 12.00 og 13.00 – 15.00

Lørdag: 10.00 – 13.00

Mandag aften: 19.00 – 20.30

For kredsens vedkommende henvistes til de lokale kredsformænd
(Kilde: Medlemsbog 1946)

Hovedkontoret havde 2 ansatte (hovedkasserer/forretningsfører og kontordame/regnskabsdame), som arbejdede på kontoret til daglig.

Når der kom en ny kredsformand, rejste vedkommende til København for at blive sat ind i sygekassearbejdet på hovedkontoret ligesom junglen af regler om ydelser og tilskud blev gennemgået. Derudover blev der arrangeret regelmæssige møder for kredsformændene, hvor faglige og administrative spørgsmål blev drøftet. Betydningen af tavshedspligt blev taget op med jævne mellemrum.

Den ene kredsformand bemærkede, at nogle medlemmers restance gav ham hovedbrud i forbindelse med endeligt regnskab ved årsskiftet. Årsregnskabet og resten af kontingentmærkerne skulle sendes til hovedkontoret, og han kunne ikke fratække 11% af kontingenterne til sit eget honorar pga. restancen. Den anden kredsformand sagde, at han løste problemet ved at lægge ud af sin egen lomme. Han stolede på, at medlemmerne nok skulle betale senere og lagde kontingentmærker til side til dette formål.

Nyt navn

Døvstummes Sygekasse skiftede navn til Døves Sygekasse i 1955, og det medførte større udgifter til nyt stamkort, ny medlemsbog og kontormaterialer med det nye navn.

Charles Behrendt var både bestyrelsesmedlem og revisor. I 1957 blev bestyrelsen enige om, at han skulle have 375 kr. (svarende til 5.603,42 i 2019-kroner) om året i honorar. Beløbet svarede til, hvad den hørende revisor fik. Hjemme hos os oplevede vi regelmæssig uanmeldt revision. Behrendt ringede altid på ved 18-tiden til min

mors store irritation. Det var jo vores spisetid. Tidspunktet var åbenbart bevidst valgt, fordi han kunne være næsten sikker på, at vi var hjemme.

Kredsformændene har altid været døde. Forretningsfører var skiftevis døv og hørende, og ifølge oplysningen fra 1956 modtog forretningsføreren 1.027,88 kr. (svarende til 15.544,10 i 2019-kroner) plus ½ % i feriepenge hver måned.

Siden Døves Sygekasse blev statsanerkendt i 1911, har Direktoratet for Sygekassevæsenet gentagne gange givet udtryk for utilfredshed med kassens forhold. Direktoratet så hellere, at der var 10 selvstændige kredse med hver sin egen kasse. Den model, som de dengang blev enige om, fungerede alligevel ikke efter hensigten. Der var alt for mange administrative udfordringer.

Opløsningen 1963

Sygeforsikringsloven af 1960 (lov nr. 239 af 10. juni 1960) bestemte, at der i hver kommune kun skulle være én sygekasse. For København betød det, at alle sygekasserne skulle være tilsluttet Sammenslutningen af københavnske Sygekasser senest pr. 1. januar 1964. Sygeforsikringsloven fra 1960 betød, at de sidste fagkasser forsvandt. Desuden fik repræsentanter fra kommunerne plads i sygekassernes bestyrelse, og de fik hurtigt en dominerende indflydelse. Det betød, at sygekassernes oprindelige foreningspræg efterhånden forsvandt helt.

(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

Den nye sygeforsikringslov havde uundgåelige konsekvenser for Døves Sygekasse. Man erkendte, at sygekassens dage var talte. På den ordinære generalforsamling den 11. marts 1963 opremsede formanden Hilmer Petersen diverse udfordringer:

- Arbejdet i Døves Sygekasse var blevet mere omfattende end tidligere
- Servicen til medlemmerne var ikke, hvad den havde været pga. tidsmangel
- Sygeforsikringsloven forudsatte én sygekasse i hver kommune, og Døves Sygekasse havde medlemmer i hele landet.
- Kredsformændene anbefalede selv opløsningen, da de ikke længere kunne varetage det forøgede arbejde til medlemmernes fulde tilfredshed
- Det var svært at få kvalificerede afløsere for kredsformændene
- Medlemmerne ville blive automatisk overført til de lokale sygekasser.

Det var nye tider. Direktoratet for sygekassevæsenet havde flere gange opfordret til opløsningen af Døves Sygekasse, så der var ikke andet at gøre end at acceptere det. Ved afstemningen var alle 69 stemmer for opløsningen.

Derefter var der en følelsesladet diskussion om, hvem der skulle forvalte restformuen. Bestyrelsen stod lige på dette spørgsmål. Tre af dem anbefalede Danske Døves Landsforbund og tre andre Døvefonden. Hilmer Petersen gjorde opmærksom på, at formandens stemme var afgørende ved stemmelighed. Da han stemte for DDL, var sagen allerede afgjort, men han mente, at mindretallet havde ret til at forelægge deres holdning på generalforsamlingen. DDL's daværende formand Ole Munk Plum gjorde rede for, hvordan behandling af sager foregik hos Døvefonden og DDL's legatudvalg. Normalt ekspederede DDL's legatudvalg hurtigere end Døvefonden. Til sidst vedtog generalforsamlingen enstemmigt at give fuldmagt til bestyrelsen at oprette en fundsats, som DDL's legatudvalg kunne administrere ud fra.

Døves Sygekasse var en af de vigtigste grundpiller i Døveforeningen af 1866's virksomhed i 86 år. Stovte mænd og kvinder på hovedkontoret og i kredsene rundt i landet nød stor anerkendelse for deres arbejde, som de bestred med dygtighed og fast hånd. Allerede dengang beviste døve, at de evnede at løse en vital samfundsopgave til gavn for døve medlemmer. Skilsmissen 1938 og opløsningen 1963 måtte have været en hjerteskræende oplevelse for dem, som levede og åndede for Døves Sygekasse.

Ud fra det reviderede regnskab i forbindelse med opløsningen af Døves Sygekasse i 1963, kan man se at

- nettoformuen pr. 30. juni 1963 var **kr. 173.775,30** (svarende til 2.104.022 i 2019-kroner)
- beløbet på **kr. 84.558,22** (svarende til 1.023.807 i 2019-kroner) blev overført til Danske Døves Landsforbund, mens
- resten på kr. 89.217,08 blev overført til sammenslutningen af københavnske sygekasser og provinssygekasser.

Dette regnskab kan også give os et nogenlunde skøn om, hvor meget en kredsformand i provinsen fik i honorar. Kontingentindbetalingen fra landskredse var kr. 73.500, og der var 9 landskredse dette år, og kredsformanden fik 10% af kontingenterne. Så i gennemsnit var honoraret **kr. 817** (svarende til 9.892 i 2019-kroner) **om året for en kredsformand.**

Det skal bemærkes, at i starten fik kredsformændene 11% i honorar. Omkring 1950 blev det nødvendigt at forhøje medlemskontingentet med 1 kr. pr. måned. Samtidig vedtog bestyrelsen, at honoraret til kredsformændene skulle sættes ned til 10%, da det ikke var meningen, at de skulle have lønforhøjelse.

Vedtægterne fra 1946 fortæller lidt om kredsformændenes opgaver.

- De vælges for en 3-årig periode på kredsens generalforsamlinger.
- Valget skal godkendes af bestyrelsen
- De står for kontingentindbetalinger
- De udbetaler pengehjælp til medlemmerne.
- De leder forretningerne efter bestyrelsens anvisning og står *strengt* til ansvar over for bestyrelsen
- Hvert kvartal skal de indsende et nøje opgjort regnskab til bestyrelsen i København. Alle bilag og sparekassebogen skal sendes sammen med regnskabet, så bestyrelsen og revisorerne kan sammenligne beholdningen med regnskabet. Derefter bliver sparekassebogen straks returneret
- De skal være særlig påpasselige ved medlemmernes optagelse

Mulige ændringer i kredsformændenes arbejde og ansvar omkring 1960

Jeg husker, at min far betragtede det som en ærefuld opgave at være kredsformand, og der var meget arbejde at udføre. I 1950'erne ordnede han betalingerne med giro, men jeg ved ikke, hvad betalingerne handlede om. Jeg mindes ikke at have set pengekasen, så den var åbenbart gemt godt væk. Ved gennemlæsningen af referaterne studsede jeg over, at min far stoppede året før opløsningen i 1963. Orla Lund overtog posten og havde den kun i et år. Ud fra mit kendskab til Orla Lund forstod jeg, at det var tale om en anden arbejdsopgave. Tegnsprogstolk Lone Thimsen husker, at hendes far, Søren Thimsen, var kredsformand i Aarhus i 10 år. Da han døde i 1957, overtog hendes mor, Martha Thimsen, posten. Som barn gik Lone flere gange med sin mor hen til en større bygning og afleverede kontingentpengene. Hun husker ikke, hvem der modtog pengene, men tror det var kommunen. Lone mente, at opgaven ikke var så svær, da det "kun" handlede om at opkræve kontingenterne og aflevere pengene.

Børge Jason Olesen er det eneste nulevende medlem af den tidligere bestyrelse af Døves Sygekasse. Han nåede kun at være i bestyrelsen i nogle år. Børge husker, at han som 35-årig deltog i den opløsende generalforsamling den 11. marts 1963, og at den fandt sted i Fredericia. Det er også hans indtryk, at ordningen med kredsformændene var noget overflødig, og han mente, at sygekassens kontor i København kun havde åbent mandag aften i forbindelse med Døveforeningen af 1866's arrangementer. Jeg hæfter mig også ved, at der blev nævnt kredskasserer og ikke kredsformand nogle steder i Døvebladet. Ud fra disse oplysninger og arkivmaterialet tyder det på, at der i årene omkring 1960 var uddelegeret mange opgaver til de kommunale sygekasser. Kredsens opgave blev dermed reduceret til

udelukkende kontingentopkrævning. Opløsningen af Døves Sygekasse var således resultatet af en naturlig udvikling i sygeforsikringen i Danmark.

Årene gik, og sygesikringsloven blev udvidet og forbedret flere gange.

Med lov om offentlig sygesikring (lov nr. 311 af 9. juni 1971) blev de private sygekasser afskaffet til fordel for den almindelige sygesikring. De såkaldte fortsættelseskasser kunne videreføres som private sygeforsikringer, således som det blev tilfældet med for eksempel Sygeforsikringen Danmark.

(Citat fra Københavns Stadsarkiv)

I dag har vi det gule sygesikringskort, som siden 1.1.2007 skiftede navn til sundhedskort.

Anekdoter om Paula Willemoes og Døves Sygekasse

Anekdote 1

Omkring århundredskiftet var Paula Willemoes (1878-1965) stærkt engageret i Døves Sygekasse i Aalborg og var kredsformand i mange år. Da Aalborg Døveforening blev stiftet i 1911, blev hun valgt som døveforeningens første formand.

Døvepræst Poul Hansen elskede at hade Willemoes. I sin erindringsbog skrev han: *I Aalborg herskede en lidt ældre frøken, Paula Willemoes, med hård hånd over sine skæbnefæller. Hun var lynende intelligent og vistnok af velhavende familie. Privat oplært, havde et stort sprogforråd og beherskede både tegn- og fingersprog. En meget skrap og kompromisløs dame; hun "kørte" med de døve, og ingen vovede at sige hende imod.*

Hun sad sikkert og fast i nøglestillingen som formand for Døveforeningen og Døves Sygekasse (de døve havde i mange år en landsdækkende sygekasse, som fungerede udmærket). En havgasse, som alene ved sit kolde blik gennem guldbrillerne kunne tiltvinge sig respekt, tålte ingen modargumenter. Passioneret ryger (cerutter) blændende skakspiller og stor frimærkespecialist.

Paula Willemoes var sig sin store magt bevidst, og de døve lod sig føre i snor, hvorhen hun ville. Ve den, der lagde sig ud med hende! Som sygekasseformand vågede hun med stor nidkærhed over, at medlemmerne passede udgangstiden, som

sluttede kl. 16, når de var sygemeldt. Hvis hun opdagede én, som ikke nåede hjem til tiden, fik vedkommende ingen sygepenge den dag.

En formiddag stod jeg og buldrede på hendes dør i et vigtigt ærinde: jeg kom som bud fra en døv, der pludselig var blevet syg, og jeg havde lovet at give formanden besked. Men hun lukkede ikke op, skønt hun gennem glasruden tydeligt kunne kende mig. Her stod jeg, ærgerlig, en nar, magteløs, endda jeg kom i lovligt ærinde, som hastede. Jeg skrev i hast en seddel med disse ord: "Kommer igen i morgen formiddag, Poul Hansen", smed den ind ad brevsprækken og gik bort.

Næste formiddag mødte jeg op igen og blev nådigt indladt, endda med påtaget venlighed. Bragt til sæde inde i stuen forklarede jeg sagen og gav hende besked om sygdomstilfældet. Hun nikkede forstående, fik papirer frem og gjorde de nødvendige notater.

Måske regnede hun med, at vores samtale var slut; men jeg lod mig ikke spise af, førte den ubehagelige situation fra i går morges frem og lod hende forstå, at det var meget forkert af hende at lade mig stå ude på trappen. Hvortil hun med et stort grin, fremvisende sine vældige fremstående tobaksbrunede fortænder og med et triumferende blink i de kolde øjne svarede: "De er jo ikke medlem af sygekassen!" Altså kun adgang for medlemmerne i kontortiden, eller bare en form for raffineret ondskab. Komplet latterligt! Men for hende var det svar nok. Nå ja, så var der ikke mere at tale om. Jeg rejste mig og tog afsked.

*Men jeg tillod mig at skrive en klage til landskontoret, sikkert uden virkning. De har bare sendt hende et par linjer med henstilling om på given foranledning at vise hensyn til medlemmerne, selv om de sender bud ved en udenforstående person.
(Citat fra Poul Hansen, Blade af mit livs billedbog, 1986)*

Anekdote 2

Willemoes boede på Kirkegårdsgade 2 og havde fast kontortid. Døve samledes først nede ved hoveddøren og kiggede på uret. Willemoes forbandede dem, der kom for tidligt. Kontortid skulle respekteres til punkt og prikke. Når tiden var inde, ringede døve på og kom ind i hendes stue, som var indrettet som kontor med flere stole. Døve satte sig på stolene og ventede pænt. Willemoes gjorde sig klar, hældte kaffe fra sin porcelænskaffekande i sin lige så fine porcelænskaffekop og puttede et stykke chokolade i munden. Hun bød ikke på noget. Kaffen og chokoladen var kun til hende selv. Så gik hun i gang med at ekspedere kontingentindbetalingen en efter en. Det skete, at enkelte døve var bagud med kontingent, så talte hun dunder. Hun

skulle nok sørge for, at man ikke fik nogen sygehjælp, hvis der blev sløset med kontingent. Døve sad pænt og ventede til, alle var færdige, fordi de så frem til den anden del af aftenens program. Willemoes var nemlig meget interesseret i politik og fulgte verdenskrigen ned til mindste detalje. På væggen havde hun et stort Europakort med en hel masse tegnestifter. Hvert lands hær havde sin egen farve, og de mange huller i Europakortet viste tegnestifternes gentagne flytten pga. af de enkelte hærs fremmarch og retræter. Willemoes nød at øse af sin store viden om krigen, og for Aalborgs døve var løbende opdatering af verdenskrigen en kærkommen sidegevinst ved at være medlemmer af Døves Sygekasse.

(Ovenstående anekdote fra tiden under 2. verdenskrig blev fortalt til mig som barn og ung mange gange af flere døve i Aalborg.)

Hædersbevisning til Willemoes

I 1943 modtog Paula Willemoes Ole Jørgensens Mindelegat.

Legatet tilfaldt i år frøken Paula Willemoes, Aalborg, der blev den første kvinde, som fik det eftertragtede legat. Frøken Paula Willemoes har i 23 år fungeret som kredsformand for Aalborg og omegn til bestyrelsens fulde tilfredshed, særligt er hendes kvartalsregnskaber ganske eminent. Diplomet og legatpengene blev tilsendt hende netop på Ole Jørgensens fødselsdag den 18. januar. I den anledning samledes de døvstumme i København til en gratis filmforevisning, hvor de længe ventede resultater blev læst op af formanden Viggo Chr. Hansen, som begrundede valget af frøken Paula Willemoes. Publikum rejste sig og applauderede livligt.

(Citater fra Livet med tegn, Aalborg Tegnsprogsforening gennem 100 år, 2011.)

En sidebemærkning

Min far var kun 19 år, da han blev valgt ind i Aalborg Døveforenings bestyrelse. Han havde flere gange været oppe at skændes med Willemoes. Der var stor uenighed mellem Willemoes og medlemmerne om døveforeningens byggefond. Min far brød sig ikke om Willemoes diktatoriske facon og var ikke bange for at sige hende imod. Striden endte med, at Willemoes i 1944 tabte valget til bestyrelsen, og min far blev formand som 24-årig, og denne post bestred han i 26 år. Willemoes var rasende, og på sine ældre dage isolerede hun sig i sin lejlighed i Aalborg Kloster indtil sin død. Kun hendes 4-5 tro væbner besøgte hende og informerede om livets gang for døve i Aalborg.

TAK

Der skal lyde en stor TAK til

- Peter Niemelä for introduktionen til, hvordan man bruger arkivbasen hos Københavns Stadsarkiv og Rigsarkivet

- Annegrethe Pedersen for fundet af "Vejledning ved Optagelse i Døvstummeferien af 1866 med dens statsanerkendte Syge- og Begravelseskasse", 1918
- Anne Louise Nielsen for "Medlemsbog med vedtægter for Døves Sygekasse", 1946 og sin historie som betalende medlem af sygekassen
- Lone Thimsen for hendes historie om sine forældre, der begge var kredskasserer i Aarhus
- Børge Jason Olesen for hans historie som bestyrelsesmedlem af Døves Sygekasse

Kildematerialer

- Forhandlingsprotokoller for generalforsamlinger, År 1953-1963, Københavns Stadsarkiv
- Statusbøger, År 1954-1963, Københavns Stadsarkiv
- Revisionsprotokoller, År 1962-1963, Københavns Stadsarkiv
- Døvebladet 1963
- Småblade for Døvstumme, 1903, 1935, 1937 og 1938
- Vejledning ved Optagelse i Døvstummeferien af 1866 med dens statsanerkendte Syge- og Begravelseskasse, København 1918
- Vedtægt for Døvstummes Sygekasse, København 1946
- Døvstummeferien af 18. november 1866, 1866-1916, København 1916
- Døveferien af 1866 – en billedbog, Døvehistorisk Selskab 1991
- Døveundervisning i Danmark 1807-1982, Døveforsorgens Historiske Selskab 1983
- Livet med tegn, Aalborg Tegnsprogsforening gennem 100 år, 2011.

December 2019

Asger Bergmann

asger@bergmanns.dk

SMS + 45 61 65 93 17